

## ETIKAI ÉRTÉKEK VIZSGÁLATA TISZTJELÖLTEK KÖRÉBEN

### 1. Bevezető

Egy életre szóló hivatás választása során az egyéni értékek és szakmai attitűd megszilárdítása hatással lehet az egész életpályára. Rendőrnek lenni nem csupán egy jelvényt jelent, hanem meghatározott értéket is képvisel a szakma, melynek küszöbén a rendőrtiszt hallgatók állnak. Nem kis felelősséggel áll szemben a rendészettudományi oktatás azáltal, hogy a rendvédelmi szakemberek utánpótlását kell biztosítani évről évre, szem előtt tartva, hogy a felkészítés során a hallgatókat elméleti és gyakorlati tudással felvértezve kell „átadni” a szervezetnek.

Az elemzés során a Magyar Rendvédelmi Kar (MRK) Rendvédelmi Etikai Kódexe<sup>1</sup> által felsorolt értékeket vizsgálom magyar rendőr hallgatók körében, akik tisztjelölti jogviszonyban vannak jelen a felsőoktatásban. A tanulmány során a rendőrség etikai és erkölcsi vonatkozásait járom körbe, majd röviden ismertetem az empirikus kutatás eredményeit. Hangsúlyozni kívánom, hogy a hallgatók - etikai értékrendjének - megismerése hozzájárulhat a sikeres szervezeti kultúrába való beilleszkedéshez, továbbá a magas színvonalú rendészeti képzés is szerepet játszik a rendőrség és a társadalom bizalmának az elmélyítésében.

### 2. Etikai kitekintés

Amikor egy közösség tagjaként interakciókban veszünk részt, akkor érezzük magunkat magabiztosnak, ha tisztában vagyunk az ott elfogadott értékekkel, magatartásokkal. Legyen szó egy sportklub tagságról, egy baráti társaságról vagy egy munkahelyi közösségről. Ezt a helyes magatartást pedig a tudományos diszciplínák közül a filozófia szerint etikának nevezzük, amely az erkölcsöt és a szokásokat tartalmazza.<sup>2</sup> Az éthosz szóból eredeztethető a jelentése, mely szerint az erény, a jellemszilárdság jellemezhető vele.<sup>3</sup> Az első önálló etikai művek között Arisztotelész - fiához szóló - Nikomakhoszi etika című művét említi a szakirodalom. Eltávolodva térben és időben a görög filozófustól, Freeman és Gilbert<sup>4</sup> interpretálásában az etika azt határozza meg, hogy mi a helyes, jó és elfogadható viselkedés. E gondolatkörhöz tartozik az erkölcs fogalma is. Az erkölcsöt<sup>5</sup> olyan szabályoknak, normáknak és értékeknek az összességéként határozzák meg, amelyet egy csoport magára nézve kötelezőnek tart.

Az erkölcsi normák, a jogszabályokon túl befolyásolják az egyén magatartását. Ezek egymásra hatva a szakmai munkában is megmutatkoznak, erényként is tekinthetünk

<sup>1</sup> Forrás: [http://www.rendvedelmikar.hu/letoltes/document/document\\_176.pdf](http://www.rendvedelmikar.hu/letoltes/document/document_176.pdf) (Letöltés ideje: 2020.06.20.)

<sup>2</sup> Hórucci László: Bevezetés az etika és a morál történetébe. JGYTF Kiadó, Szeged, 1994. 8. o.

<sup>3</sup> Turgonyi Zoltán: Etika. Kairosz, Budapest, 2003. 53. o.

<sup>4</sup> Freeman E., Gilbert D.: Corporate strategy and the search for ethics. New York: Prentice Hall, 1988. 117. o.

<sup>5</sup> Nyíri Tamás: Alapvető etika. Szent I. Társulat, Budapest, 2003. 88. o.

rájuk.<sup>6</sup> A modern erényetikai felfogásában Solomon<sup>7</sup> azt hangsúlyozza, hogy az egyéni fejlesztése szükséges és elengedhetetlen feltétele az etikai kiválóságnak. E felfogás szerint a legfőbb erények közé tartozik az igazságosság, a szívósság, gondoskodás, együttérzés, becsületesség, tisztesség, bizalom.<sup>8</sup> Mindezek, ha nem is ilyen definíciószerűen, de a később tárgyalt Rendvédelmi Hivatásetikai Kódexben is felfedezhetőek.

### 3. Rendőrség és etika

A közjogi – és etikai megközelítés szerint, a demokratikus rendőrség az eredményesség és a törvényesség, valamint az erkölcsi értékrenddel összhangban működik, melynek jeles képviselői között szerepel – a teljesség igénye nélkül – Gary Marx, Robert Reiner, Jean Paul Brodeur, Dominique Monjardet, Thomas Feltes.<sup>9</sup>

A rendőr azáltal tud az állam legitimációjához hozzájárulni, ha az állampolgárok számára elfogadható, és az állam által ráruházott hatalommal nem él vissza, azt az állampolgárok érdekében gyakorolja. A köz bizalmának az elnyerése ezen keresztül valósul meg. Az állampolgárok akkor bíznak a rendőrökben, hogyha a munkájuk során a szakmai szabályok betartása, a professzionalizmus és a becsület megingathatatlan alapértékként van jelen (idézi Less, Guidebook on Democratic Policing by the Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General. Bécs)<sup>10</sup>. Továbbá, a lakosság akkor veszíti el a bizalmát a rendőrség munkájában, amikor a közösség normái és értékei kezdnek veszélybe kerülni.<sup>11</sup> Mindez a szolgálatot teljesítő rendőrök és a tisztjelölt hallgatókra is értelmezhető, hiszen nekik is kötelező szakmai gyakorlat van előírva a képzésük teljesítésének feltételeként.

Az egyetem oktatói és kiképzői, továbbá a Rendőrség szervezete kihívással néz szembe<sup>12</sup>, amikor a Z generáció<sup>13</sup> tagjainak felkészítését és kiképzését, alkalmazását látják el.<sup>14</sup> Az elméleti oktatás és a gyakorlat hatékony szintetizálása azt eredményezte, hogy a tisztjelölt és egyben hallgatói jogviszonnyal rendelkező rendőri szakon tanulók már a képzés ideje alatt elindulnak egy kijelölt és felépített életpályán.<sup>15</sup> Ez a valóságban úgy manifesztálódik, hogy a gyakorlatot végző tisztjelölt rendőrhallgatók már jogosultak a fegyverviselésre, de önálló intézkedést nem foganatosíthatnak,<sup>16</sup> ám az intézkedés alá vont

<sup>6</sup> Csillag Sára: Az emberi erőforrás menedzsment mint morális útvesztő. Etikai kérdések az emberi erőforrás menedzsment tevékenységben. PhD disszertáció, Budapesti Corvinás Egyetem, Budapest, 2012. 34.o.

<sup>7</sup> Solomon, R.: Ethics and Excellence. Oxford University Press, New York, 1992. 17. o.

<sup>8</sup> Alford, H. J., Naughton, M. J.: Menedzsment, ha számít a hit. Keresztény társadalmi elvek a modern korban., Kairosz, Budapest, 2004. 56-59. o.

<sup>9</sup> Vö. Finszter Géza: A rendészettudomány magányossága. Pécsi Határőr Közlemények. XIX. Pécs, 2017. 5-27. o.

<sup>10</sup> Vö. Less Ferenc: Alkotmányos rendvédelem. Pécsi Határőr Közlemények XIX. Pécs, 2019. 35-41. o.

<sup>11</sup> Jonathan Jackson, Jason Sunshine: Public confidence in policing: a neo-Durkheimian perspective. British journal of criminology 47 (2), 2007. 216. o.

<sup>12</sup> Hegedűs Judit – Fekete Márta: A rendészeti felsőoktatás pedagógiai megújulási lehetőségei. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 289-298. o.

<sup>13</sup> Tegyei Andrea: A „Z generáció” címke – Jogos féltelmek vagy lehetőség a megújulásra? Rendőrségi Tanulmányok 2018/3. 81-97.o.

<sup>14</sup> Erdős Ákos: A rendészeti tisztté válás első nehézségei a gyermeki elképzelések találkozása a realitással. Új Pedagógiai Szemle 2019/1-2. 79-99. o.

<sup>15</sup> Vári Vince: A rendőri életpályamodell és a rendőri felsőoktatás összehangoltsága. Magyar Rendészet 2018/2. 205-222. o.

<sup>16</sup> Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerződési Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII. Pécs, 2016. 259-264. o.

állampolgár ezzel nincs tisztában. Éppen ezért fontos, hogy szakmaetikai vétséget se kövessenek el, hogy ezzel csökkentsék a rendőrségbe vetett bizalmat.

#### 4. Erkölcsi értékek átörökítése

Katz szerint az etika tanulásának három színtere van: (1) saját belső kódexünk, mely az értékekből és saját erkölcsi felfogásunkból, hozzá állásunkból áll, (2) szakmai etikai kódex, (3) az „élet” etikai döntései, melyek minden esetben egy összetett kontextusban születnek meg.

Fontosnak tartja azt hangsúlyozni, hogy a szakmai etika központi értéke a felelősségvállalás, mely az állampolgár irányába történik.<sup>17</sup> Az etika és az értékrend viszonyában a személyes értékrend<sup>18</sup> a közszolgálati munkát végzők esetében hangsúlyosan meghatározza a szakmai attitűdöt is. Ezek az értékek eltérő időben és eltérő forrásból „rakódnak” le, szerepet játszik kialakulásukban az elsődleges szocializációs színtér (a család), az oktatás és az azt követő pályaválasztás és a rekutáció. A toborzást és kiválasztást követő időszak is meghatározó, hiszen egy újabb képzési szakasz következik az egyén életében. Valcsicsák teszi fel a kérdést, hogy felnőtt embereket érdemes-e etikára oktatni, tanulható-e ez a „tantárgy”. Határozottan meg is válaszolja a feltett kérdést, és arra a következtetésre jut, hogy az egyetemi hallgatóknak igenis szüksége van erre a képzés során. Szakirodalmi áttekintésre hivatkozva azt állítja, hogy ebben a korszakban a legfogékonyabbak erre az emberek. Továbbá, a jelen tanulmány szempontjából is adaptálható kijelentést tesz: „hangsúlyt kell adni annak, hogy az erkölcsi fejlődés felnőttkorban is folytatódhat, és hogy a felnőttkor kezdetén, a szakmai oktatás keretében különösen drámai változások következhetnek be. A felnőttkori erkölcsi és etikai fejlődés valóban sokféle – formális és informális – környezetben valósulhat meg, az azonban mára már teljesen bizonyos, hogy az etikai tudatosság és elkötelezettség átalakuláson mehet keresztül, ha máshol nem, akkor a formális oktatás keretében.”<sup>19</sup>

A hazai és nemzetközi jogi szabályozókban megtestesülő értékek is befolyásolják a személyes értékrend alakulását. A felsorolt tényezők dinamikusán változnak, a jogi szabályzás sem feltétlen tekinthető statikusnak. További meghatározó eleme a közszolgálati etikában a tisztségviselők politikai rendszeren belüli kötelezettsége. Jelen tanulmány az utóbbi aspektust nem elemzi.

A szakmai értékrendnek keretet ad az etikai kódex, amely által az etikai problémák jobban azonosíthatók és ezáltal a megoldások helyes kiválasztását is megkönnyíti. Deklarálja, hogy milyen értékeket tart fontosnak a rendőrség mint szervezet, és ezeket miként kívánja alkalmazni az állomány tagjai munkavégzése során.<sup>20</sup>

<sup>17</sup> Katz Katalin: Etika. In: Szociális munka és szupervízió: irányelvek, megközelítések, dilemmák. ELTE TáTK, Budapest, 2011. 45-60. o.

<sup>18</sup> Chapman, R. A.: Etika a közszolgálatban. In: Gulyás Gyula: Közszolgálat és etika. Helikon Kiadó, Budapest, 1997. 18. o.

<sup>19</sup> Valcsicsák Imre: Rendészeti (szakmai) etika. NKE Magatartástudományi Intézet, Nemzeti Közszolgálati Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. 7. o.

<sup>20</sup> Valcsicsák: i. m. 94. o.

## 5. Etikai kódex és értékei

A különböző professziók vizsgálata során valamennyi szakma esetében megállapítható, hogy rendelkezik etikai kódexszel. A Google Scholar az etikai kódex keresőszóra 2510 tanulmányt talál, amelyek közül az idei évben 20 mű jelent meg. A vizsgált téma szempontjából Éberhardt<sup>21</sup> azt veti fel, hogy érdemes lenne a rendőrségi „etikai kódexet a rendőri szakmai norma hatálya alá helyezni, és mint önálló szakmai, rendőri hivatásetikai kódexet megalkotni.” Jelen tanulmány nem kíván állást foglalni a magyar rendvédelmi etikai jellegű szabályzók szerteágazó revizójával kapcsolatban. Továbbá, terjedelmi okok miatt a nemzetközi rendvédelmi etikai kitekintést is mellőztem. „Az egyes nemzeti szakmai etikai kódexek a - nemzetközi trendeknek megfelelően - jellemzően a helyes szakmai magatartásra, viselkedési formákra helyezik a hangsúlyt. Ez magába foglalja mindazokat a cselekvéseket, amelyek az egyének jogainak tiszteletben tartása érdekében jelölnek ki döntéseket” - összegzi Blanks.<sup>22</sup>

A Magyar Rendvédelmi Kar (MKR) által meghatározott alapértékek a Rendvédelmi Hivatásetikai Kódexben találhatók<sup>23</sup>. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományában dolgozóktól elvárt magatartást és viselkedési követelményrendszert összegez. Célja, hogy segítséget nyújtson a helyes döntések, állásfoglalások és magatartás kialakításához. A szervezet eredményes működéséhez így kíván hozzájárulni, ezen keresztül pedig a szakma -magas és elfogadott - társadalmi presztízst képes biztosítani. A szabályzó megfelelő támpontokkal szolgál a munkatársaknak és vezetőiknek az etikailag elfogadott és kifogásolható attitűdökkel, magatartásokkal kapcsolatban. Morális alapokat szolgáltat a közszolgálat ellátásához, a hivatástudat, az elköteleződés, lojalitás, segítőkészség kialakításához és elmélyítéséhez. Előírásokat és követelményeket sorakoztat fel, amelyek által védelmet biztosít a normakövetők számára, és hozzájárul az alapvető jogok és emberi méltóság megőrzéséhez a munkavégzés során. Alapelveit tekintve a hűséget, a nemzeti érdek előnybe részesítését, a méltóságot és a tisztességet, az előítéletektől való mentességet, a felelősségtudatot, a szakszerűséget, az arányosságot és az együttműködést határozza meg. Az alapértékeket három nagy csoportba sorolja, ezt a szabályzó alapján meghatároztam a „pilléreket” kategorizáltam és elneveztem.

### I. Szolgáltatással kapcsolatos kritérium

1. törvényesség,
2. a köz szolgálata,
3. tisztesség,

### II. Elméleti és gyakorlati tudással kapcsolatos attitűd

4. professzionalizmus,
5. minőségi munkavégzés,
6. felelősségvállalás,

<sup>21</sup> Éberhardt Gábor: Hogyan tovább, magyar rendőri hivatásetikai kódex? Rendőrségi Tanulmányok, 2020/3. 119-141. o.

<sup>22</sup> Banks, Sarah.: Ethics in in Age of Austerity: Social Work and the Evolving New Public Management. Journal of Social Intervention: Theory and Practice, 2011/2. 5-23.o.

<sup>23</sup> A Magyar Rendvédelmi Kar feladatát, hatáskörét, alaptevékenységét meghatározó jogszabály: A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. tv. (Hszt.) XXIX. fejezete (291. § - 308. §)

7. konstruktív kritikai attitűd,
8. innováció,

### III. Etikai tényezők

9. elkötelezettség,
10. megbízhatóság,
11. a társadalmi elfogadottság erősítése.

A fent felsorolt tizenegy értéket alapvető követelményként fogalmazzák meg, amelyek az egyén szakmai értékrendjéhez zsinórmértékül szolgálnak. A rendőr hallgatók körében az említett elvárások vizsgálata során megállapítható, hogy pluralizált attitűddel kezdik meg a képzésüket a nappali tagozatos tisztjelöltek.<sup>24</sup> Értékrendjük még formálható, amelyben az oktatásban és a szervezetben eltöltött idő alakítja, formálja őket. Ennek a hatásnak a mérésére a végzett hallgatók vizsgálata által kaphatunk választ egy további tanulmány elemzése során. A kutatásban résztvevők valamennyien nappali tagozatosok, valamely rendőr szakirány hallgatói (N=176). A kutatás során kérdőíves adatfelvételt hívtam segítségül. Négy- és ötfokú Likert-skála segítette a válaszadás árnyalását. A mintában szereplők 67,6%-a férfi, 32,4%-a nő. A válaszadó hallgatók háromnegyede (149 fő) civil szülők gyermeke, többségük (77%) kisvárosi környezetből költözött az egyetemi kollégiumba. 98%-uk még nem dolgozott munkavállalóként egy szerveztnél sem, így a szervezeti kultúra hatásait nem kell szem előtt tartani az elemzés során.

Jelen tanulmány a hallgatók szempontjából a második pillért, az elméleti és gyakorlati tudással kapcsolatos attitűdmérés adatait ismerteti részletesebben, mivel úgy vélem, hogy ezen a területen tudja leginkább kifejteni a hatását az egyetemi oktatás.

A szolgáltatással kapcsolatos kritérium (1. pillér) főbb jellemzői a Rendvédelmi Hivatásetikai Kódex alapján a tisztjelöltek esetében kirajzolja, hogy a hallgatók a szabályok és előírások megértésének fontosságát és interiorizálását a képzés során 4,28-ra értékelték egy öt értékű skálán, ahol a többségük (97%-uk) elég fontosnak tartotta ezt a képességet. A további elvárások között szerepel a törvényesség kérdésköre, amelyet nem tudtak értelmezni a válaszadás során. Fontos megemlíteni, hogy a képzésük elején lévő hallgatók válaszait láthatjuk, akik a törvényesség kritériumait a képzés ideje alatt fogják megtanulni. A köz szolgálatát, mint „funkciót” 88%-uk tartotta nagyon fontosnak. A tisztjelöltek három értéket képviseltek a tekintetben, hogy a rendőri munkában fontosabb az eredmény elérése, mint minden részletszabály betartása: egyharmaduk egyetértett ezzel, 32%-uk semlegesen viszonyult ehhez, egyharmaduk pedig nem értett ezzel egyet. A részletszabályok betartása pedig a jogszabályok garanciáinak érvényesítését feltételezi, amely a tisztesség és a törvényesség alapja.

A második, az elméleti és gyakorlati tudással kapcsolatos attitűd mérése során a professzionalizmuson belül a széleskörű, általános tudás fontosságát szükségesnek (4-es átlag) ítélték és fontosnak a rendőri munkavégzés során. Ez egészül ki a 4,32-es átlagú szakmaspecifikus ismeretek meglétével. Az előléptetési lehetőségek fontossága hasonló értéket képvisel (4,24-es átlag értékkel). Az elméleti és gyakorlati ismeretek fontossága az utóbbi felé billenti a válaszadókat, az elméleti oktatás fontos (3,8 értékkel), de a gyakorlati tapasztalat meghatározóbb. A továbbképzés hangsúlyos volta nem jelent meg a hallgatóknál, feltehetően azért, mert ők most kezdik a három, illetve négy éves képzésüket

<sup>24</sup> Baráth Noémi: A rendészeti modellek és rendőrhallgatók attitűdjeinek vizsgálata. *Ügyészek Lapja*, 2020/1. 29. o.

és még nem látják át a szakma szerteágazó képzési rendszerét. A minőségi munkavégzéshez hozzájárul a szervezési és tervezési attitűd, amely szerintük fontos (3,91 pont) a rendőri munkavégzés során. Ennél kevésbé értékelték fontosnak az önálló munkavégzés képességét (3,08 pont). Kiemelkedően magasra értékelték a csapatmunkára való alkalmasságot (4,59 pont), valamint a feszültséghelyzetben való helytállást (4,5 pont). A kritikai attitűd és az innovatív gondolkodás közepesen fontos (3,97 – 3,77 pont) meglátásuk szerint.

A szabályzó harmadik pillére az etikai tényezőket sorakoztatja fel. Elkötelezettségnek tekintem azt, hogy a válaszadók 65%-a semmilyen más szakmát nem tud magának elképzelni. Ezt a későbbi pályaelhagyási mutatókkal érdemes lenne összevetni. Érzelmileg nem kötődnek a rendőri pályához (még). Erre a mutatóra hatással lehet az oktatás és a gyakorlati munka során kialakuló bajtársiasság, hivatástudat. Többségük számára (91%) egyértelmű és cél, hogy rendészeti szerv munkájához szeretnének csatlakozni. Ez a határozottság, céltudatosság erővé kovácsolható a pályaelhagyás megelőzése szempontjából is. A hallgatók 93%-ra igaz, hogy büszkeséggel tölti el, hogy rendőrök lesznek. A képzésük elején a szakma társadalmi hasznosságát is kiemelve tartják.

## 6. Összegzés

Demokráciában a rendőrségnek rendelkeznie kell demokratikus értékekkel. Az állampolgárok támogatását élvezve mindaddig, ameddig a törvényes felhatalmazáson alapuló feladatát látja el, szem előtt tartva az etikailag elfogadható magatartások szabályozását is. A magyar rendvédelmi életpályamodell szerint a rendőrhallgatók tiszthelyettesi jogviszonyban már a pályájuk kezdetén, az egyetemi évek alatt – korlátozott - szolgálatot is kell teljesítsenek. Munkájuk során a szakmai etikai ismeretek interiorizálását az oktatóik által átadott tudás, attitűdök és értékek mentén képesek ellátni.

Meghatározó fontosságú, hogy milyen értékeket tartanak fontosnak a képzésben résztvevő rendőr hallgatók, ha a rendvédelmi etikai kódex szabályait vizsgáljuk. Kirajzolódott, hogy a „szolgáltató szintű” etikai elvárás halvány értékei fedezhetők fel a hallgatóknál, ami a képzés kezdetén egy kiváló alapnak tekinthető az oktatási intézmény számára, hiszen a rendőri munka elméleti alapjait itt lehet megalapozni. További vizsgálódás tárgyát képezheti, hogy az oktatásnak manifeszt vagy látens értékteremtő hatása érvényesül a rendészettudományi oktatás során. Nyilvánvaló, hogy a hatás többirányú, ám azt feltételezem, hogy a rendőr hallgatók az oktatás hat, illetve nyolc féléve alatt tanáraik, oktatóik, mentoraik által egy olyan értékrend alapjait sajátíthatják el, amelyek a jövőben meghatározóak lehetnek az életpályamodell kezdetén.

Az elméleti és gyakorlati képzéssel kapcsolatos attitűdök terén a tisztjelöltek átlagosan megfeleltek a szakmai kritériumoknak, mint például a professzionalizmus, innovatív gondolkodás, minőségi munkavégzés. Az etikai tényezők szintén a képzést követő időszak alatt válnak meghatározóvá. Érdemes megvizsgálni, hogy a szervezetben dolgozók hogyan vélekednek ezekről a kérdésekről. Összességében megállapítható, hogy a nappali tagozatos alapképzésben résztvevő rendőr szakos hallgatók elhivatottak, céltudatosak. A szakmai és etikai tudásuk hiányos, ám ez a képzés elején kedvező is lehet. Az oktatás meghatározó szerepet tölt be abban, hogy ezeket a hiányokat – értékekkel - töltse meg.